
LEGG PÅ KANTEN

Kun én ad gangen på trampolinen! Ikke så højt op i træet! Ingen rulleskøjter uden knæbeskyttere! Når voksne begrænser den farlige leg, begrænser de også børnenes nysgerrighed og dermed deres naturlige motoriske og læringsmæssige udvikling. To legeforskere forklarer, hvorfor den farlige leg er vigtig.

Selvfølgelig skal børn ikke spille fodbold på motorvejen eller lege gemmeleg på hustagene. Men det er godt, hvis legen kan give børnene en følelse af – af og til – at balancere på kanten af deres egen formåen. Det mener Helle Marie Skovbjerg, der i februar tiltrådte som landets første professor i leg på Designskolen i Kolding. Hun har studeret børns leg i en årrække og har netop været på feltarbejde i en SFO.

”I børns leg er ’det farlige’ gennemgående. De søger det og har strategier til at håndtere det. Men det er i praksis også stedet, hvor børnenes lov og orden støder sammen med de voksnes lov og orden,” fortæller Helle Marie Skovbjerg, der har studeret den deltagerdrevne leg, hvor det er dem, der er med, der definerer, hvad der er meningsfuldt.

”Lige præcis i det farefulde er det tydeligt, at børnene her viser, hvad der er vigtigt for dem. I de farlige lege tager børnene teten og siger: ’Vi vil gerne klatre op i det høje træ og svinge’. Her støder de så ofte sammen med en pædagogik, som handler om at undgå det, der er farligt,” forklarer Helle Marie Skovbjerg, der beskriver voksnes begrænsning af den farlige leg som en diskurs, hvor vi fratager børn erfaringer, fordi vi er bange for, at de kommer til skade.

”Jeg interesserer mig først og fremmest for, hvordan det farlige står i tjeneste hos legen – og hvordan børnene bruger det til at intensivere den legeoplevelse, de gerne vil skabe sammen. Det er blevet tydeligt for mig, at vi har brug for flere nuancer, når vi taler om leg og det farliges funktion,” siger Helle Marie Skovbjerg og tilføjer, at det farlige helt grundlæggende handler om at lege med grænserne for, hvornår noget giver mening.

”Det holder op med at være meningsfuldt, hvis man falder ned og brækker benet. Men det spiller en rolle i mange sammenhænge, og selv om vi typisk knytter det til de fysiske lege, er det en dynamik, der er med i alle typer lege. Det kan f.eks. også være i en optræde-leg, hvor man spiller sig selv helt ud og håber på at få publikums anerkendelse”.

Et andet eksempel kan f.eks. være, når børn bygger med klodser og siden smadrer det, de lige har bygget. Det er en bevægelse mellem at opbygge noget og bryde det ned, og det er en balancegang, hvor man også kan komme til at bryde så meget ned, at det ødelægger legen, forklarer Helle Marie Skovbjerg.

»Legepladser på institutioner er så sikre, at det afmætter legen. Man skærer grenene af træerne, sørger for at man ikke kan klatre op på legehuse tag, sætter net om trampolinen og har regler om, at der kun må være et barn på gyngen.«

Helle Marie Skovbjerg

Det farliges funktion

I sit arbejde har Helle Marie Skovbjerg observeret leg på blandt andet en skole og i en SFO og har her bidt mærke i, at børn er optagede af den udfordring, der ligger i, hvor langt man kan gå, uden at legen går i stykker.

”Børnene definerer selv rammerne for den bevægelse og for, hvor elastisk den kan være, men i den pædagogiske praksis er det blevet sådan, at de voksne prøver at gå ind og styre, så børnene er så sikre som muligt. Jeg forstår godt grundene til at gøre det – og de kan være nok så gode – men det er ikke hensigtsmæssigt. Det underminerer kraften og opfindsomheden, lægger en dæmper på intensiteten og kan også stoppe legen. Legepladser på institutioner er så sikre, at det afmætter legen. Man skærer grenene af træerne, sørger for at man ikke kan klatre op på legehuse tag, sætter net om trampolinen og har regler om, at der kun må være et barn på gyngen,” siger Helle Marie Skovbjerg og peger på, at én af de funktioner, det farlige har i legen, er at skabe nye idéer. Og her står de voksnes indblanding i kontrast til opfindsomheden og oplevelsen af at stå i det åbne.

”Voksne blander sig måske i lege, hvor man slås eller klatrer i træer, men også i populære spil som ’Ost’ eller ’Konge’, hvor de voksne regulerer antallet af regler, så der ikke opstår konflikter. Det er en måde at tage styringen på, som både forhindrer legen og det at kunne give slip og stå i det åbne. Det har den pædagogiske praksis svært ved,” siger Helle Marie Skovbjerg, som oplever, at tendensen

I børns leg er "det farlige" gennemgående. De søger det og har strategier til at håndtere det. Men det er også stedet, hvor børnenes lov og orden støder sammen med de voksnes.

til at begrænse børns leg har rod i en generel lærings- og målstyringsdiskurs.

”Det handler især om, at der i dag er et øget fokus på et bestemt læringsudkomme, som dikterer, at legen skal udføres på bestemte måder.”

Farlig forsigtighed

Voksne bremser altså børns leg, fordi de er bange for, at børnene skal komme galt af sted. Og det er i bedste fald unødvendigt – og i værste fald potentielt kontraproduktivt, fordi det kan være mere skadeligt end at lade være, fortæller psykolog og legeforsker Ditte Winther-Lindqvist fra DPU, Aarhus Universitet.

”Børn er sjældent ude på at komme galt af sted. I Danmark har vi en meget lang tradition for det, man kan kalde farlige lege eller risikofyldt leg, fordi vi var de første, der lavede de her fantastiske ’skrotlegepladser’ og ’selvbygger-legepladser’ i 1960’erne. De var faktisk bemandende, men børnene stod selv for at opbygge dem. Erfaringen fra forskernes studier af de legepladser var, at børnene hang 12 meter oppe i træerne og byggede meget høje huse og stativer. Men der skete aldrig

»De erfaringer, børn gør sig i den risikofyldte leg, som involverer potentielt farlige situationer, forhindringer og udfordringer, træner dem, til når de en dag står i en udfordrende og farlig situation i virkeligheden.«

Ditte Winther-Lindqvist

noget. Børnene kom i hvert fald ikke alvorligt til skade,” fortæller Ditte Winther-Lindqvist og uddyber, at det er et kendetegn ved børns leg, at den balancerer på kanten af det etablerede og det, børnene selv formår.

”Det er dét, der giver legen dens vitalitet og spænding. Derfor vil små børn lave risiko-

fyldt leg på deres eget niveau, f.eks. kravle op på noget, de selv synes er højt, og måske hoppe hen over en afgrund, som for dem er dyb. Jo større de bliver, des mere halsbrækkende kan de farlige lege fremstå fra et voksenperspektiv. Det skyldes, at de mangler den rationalitet, som kendetegner den risiko, man tager som voksen. Sagt på en anden måde, så tager du som voksen en risiko vel vidende, at der er et formål med din handling. Men børns leg skal ses i et andet lys – der er ikke nødvendigvis et klart formål med at lege risikofyldt.”

Ditte Winther-Lindqvist peger på, at man i nogle lande, bl.a. i USA, bevidst har fjernet mulighederne for at lege risikofyldt ved at lave legepladser pakket ind i gummi og faldunderlag uden høje klatrestativer. Samtidig er der et modtræk til den bevægelse – blandt andet beskrevet i den svenske legeforsker Ellen Beate Sandseters forskning.

”Sandseter argumenterer for, at børn kan blive resiliente i forhold til angst, hvis de har fået lov til at tage den til kanten på deres egne præmisser. Den mulighed stiller legen til rådighed. Hvis du udsætter et barn

SÅDAN PASSER BØRN PÅ SIG SELV I FARLIG LEG

Børn bruger forskellige strategier til at passe på sig selv i den risikofyldte leg:

KOMPETENCE-STRATEGIEN

Børn øver sig på at gøre noget specifikt igen og igen ud fra en devise om, at 'hvis jeg er god til det, så kommer jeg ikke så tit til skade.' Et eksempel fra Helle Marie Skovbjergs forskning fra en SFO er børn, der i sommerferien kom ud på trampolinen en time før de andre børn for at øve sig. Der er en sammenhæng mellem de voksnes kompetencer, og det de forhindrer børnene i – voksne har en tendens til at spejle deres egen angst i børnenes leg. Helle Marie Skovbjerg anbefaler, at man øver og udøver farlige lege sammen med børnene. I stedet for en skelnen mellem voksenstyret og fri leg kan man åbne for et rum med sessioner, hvor alle leger med – både pædagoger (eller forældre) og børn.

STØJ-STRATEGIEN

Støj og råb er en måde at kommunikere, hvor man er i sin leg, hvad man har gang i, og hvad man måske godt kunne tænke sig, der skulle ske om lidt. Et eksempel er en kællebakke, hvor man hujer for at sige: "Her kommer jeg, og jeg har brug for plads." Hvis man som voksen anerkender børnenes støj som del af en strategi, er det afgørende at skabe rum for støjen, i stedet for at skabe en dominerende kultur, hvor man konstant beder børn om at dæmpe sig. Helle Marie Skovbjerg anbefaler, at man finder andre måder at begrænse støjen på – f.eks. ved at lade færre børn deltage i legen.

FORTÆLLE-STRATEGIER

Børn har en masse fortællinger, som indeholder vigtig viden om, hvad man skal gøre og være opmærksom på. Det kan være ulykkesfortællinger om én, som kom i klemme

i fodboldmålet eller faldt ned fra et træ – børn kan have et katalog af ulykker, som giver dem nogle rammer for, hvad de skal passe på. En anden type er heltefortællinger om børn, der var lige ved at komme til skade, men undgik det. Den type fortællinger hjælper børn til at have mod. Det kan være supermandsagtige historier, som viser en nærmest overdreven kapacitet hos de omtalte børn. Nogle er realistiske og andre nærmest direkte løgnagtige med alt, hvad det indebærer af charme. De indgyder mod til at prøve noget, på trods af at det er lige ved at gå galt. Endelig er der anvisende fortællinger, hvor børnene fortæller hinanden, hvordan man skal gøre tingene, så de lykkes. Anvisningerne indeholder en masse viden om, hvordan man kan passe på sig selv og stadigvæk have det sjovt.

Kilde: Helle Marie Skovbjerg

for risiko udefra – i et scenarie andre har tilrettelagt – er det ikke på barnets eller legens egne præmisser. Og derfor bliver det skræmmende for barnet. Men når børn selv styrer risikoen og tager legen til kanten på deres egne præmisser, er det anderledes. Selvfølgelig kommer man engang imellem til at slå sig eller komme galt af sted, men det er alligevel inden for rammerne af barnets vurdering af egen formåen," forklarer Ditte Winther-Lindqvist.

Leg forbereder til rigtig fare

Ifølge Ditte Winther-Lindqvist er der formentlig også er en evolutionær pointe i, at børns lege udfordrer dem til at løbe en risiko. "Hvis vi skal skabe mening i en sådan irrationel sekvens af handlinger, som risikofyldt leg er, må vi spørge, hvad den så kan bidrage med? Inden for meget legeforskning bliver legen set som forberedelsen til det ukendte og potentielle. Man kan se, at det, børn er bange for, eller det, de synes er spændende,

også er til stede i legen. Så man kan godt argumentere for, at de erfaringer, de gør sig i den risikofyldte leg, som involverer potentielt farlige situationer, forhindringer og udfordringer, faktisk træner dem, til når de en dag står i en udfordrende og farlig situation i virkeligheden."

Helle Marie Skovbjerg har et lignende perspektiv:

"Vi mennesker er hele tiden i rum, hvor der er ting, vi ikke kan kontrollere, så det er afgørende, at vi optræner vores evne til at stå i de her rum. Det er nærmest et omsorgssvigt, hvis vi ikke træner børns evne til at leve selvstændigt," siger hun og tilføjer:

"Derfor handler det om i situationen at undersøge, hvor risikofyldt en leg er, før man begrænser den. Hvad er det for et barn? Hvor trænet er det i at udføre det, det har gang i? Man må tage udgangspunkt i barnets kompetencer og give det mulighed for hele tiden at forbedre sig," siger Helle Marie Skovbjerg, der også mener, at voksne kan være dårlige

til at vurdere risiko, fordi de ikke selv har en erfaring med det, børnene leger.

"Jeg oplever voksne, der står ved siden af trampolinen og råber op til børnene. Det gør legen mere farlig, fordi det fjerner børnenes fokus."

Ditte Winther-Lindqvist er også skeptisk over for den vokseninvolvering, hun ser i børns leg i dag.

"Der kan selvfølgelig være forsigtige børn, som skal opfordres til at turde noget mere, fordi de ikke udfordrer sig selv så meget. Det er måske børn, som også i andre sammenhænge møder verden på en ængstelig måde. Det er vigtigt at kende barnet godt, hvis man skal sætte udfordringer op, som passer til det, så man ikke overmander barnet. Omvendt kan der også være bulderbasser imellem, hvor formanende ord og gode råd og regler er på sin plads. Men i virkeligheden skal man helst tøjle sine voksne forestillinger om det gode og lade børnene styre det selv, for al erfaring viser, at de faktisk meget sjældent går over strengen." ■

Læs mere

Helle Marie Skovbjerg: Are you sure you can handle it? - Risky Play and Gender Expectations. *Childhood*, maj 2018.

Ditte Winther-Lindqvist: The role of play in Danish Child Care. I: Ringsmose & Kragh-Müller: *Nordic Social Pedagogical Approach to Early Years*. Springer Press, 2017: p. 95-112.

Ditte Winther-Lindqvist: Den sociale fantasilegs forandrende potentialer – symbolske og reale identiteter i børnehaven. I: H.T. Rasmussen & M. Øksnes: *På spor efter lek - lek under moderne vilkår*. Fagbokforlaget, 2014: s. 85-103

HELLE MARIE SKOVBJERG blev ansat som professor i leg på Designskolen i Kolding i februar 2018. Her er hun forskningsleder for kandidatuddannelsen Design for Play, som er verdens første af sin art. Hun gennemførte i 2014 det 2-årige forskningsprojekt 'Fare, leg og teknologi', som er finansieret af Carlsbergfondet.

DITTE WINTHER-LINDQVIST er lektor i udviklingspsykologi på DPU, Aarhus Universitet. Hun forsker bl.a. i børns leg i børnehaven, legens betydning for udviklingen og i, hvordan voksne kan understøtte børns leg og legemiljøer. Hun underviser på kandidatuddannelsen i pædagogisk psykologi på DPU, Aarhus Universitet.